

GRIGORIE
DE NAZIANZ
•
CHIRIL
AL ALEXANDRIEI

CUVÂNTAREA A IV-A
CUVÂNTAREA A V-A

•
ÎMPOTRIVA
LUI IULIAN
(I, II)

Ediție bilingvă

Traducere și note de Anamaria-Irina Stoica

Studiu introductiv de Miruna Tătaru-Cazaban
și Bogdan Tătaru-Cazaban

Ediție îngrijită de Adrian Muraru

POLIROM
2020

Cuprins

<i>Notă asupra ediției</i>	7
<i>Notă asupra traducerii</i>	9
<i>Abrevieri pentru cărțile biblice</i>	11
<i>Tabel cronologic</i>	13
<i>Studiu introductiv. Cultură creștină și teologie politică.</i> <i>Polemica împotriva împăratului Iulian la Sfântul</i> <i>Grigorie de Nazianz și Sfântul Chiril al Alexandriei</i>	21
 Grigorie de Nazianz. <i>Cuvântarea a IV-a</i>	79
Grigorie de Nazianz. <i>Cuvântarea a V-a</i>	245
Chiril al Alexandriei. <i>Împotriva lui Iulian</i> (I, II).....	313
 <i>Note</i>	511
<i>Bibliografie</i>	663
<i>Indice de referințe biblice în traducere</i>	679
<i>Indice de nume proprii în traducere</i>	685

ΙΒ. Ὡς δὲ εἶπε ταῦτα, καὶ εἰπὼν ἔπεισεν, εὖπιστον γὰρ ἡ κουφότης, καὶ τοῦ Θεοῦ μάλιστα συνελαύνοντος, ἅπαντα ἦν ὁμοῦ τὰ δεινά· τὰς μὲν ναῦς εἶχε τὸ πῦρ, καὶ ὁ σῖτος οὐκ ἦν, καὶ προσῆν ὁ γέλως· αὐτόχειρ γὰρ ἡ σφαγὴ σχεδόν· τὰ δὲ τῶν ἐλπίδων φροῦδα, καὶ ὁ ὁδηγὸς συναπῆλθε ταῖς ὑποσχέσεσιν. Ἐν κύκλῳ δὲ οἱ πολέμιοι, καὶ περιρρέων ὁ πόλεμος· ἢ τε πρόοδος οὐ ῥαδία, ἢ τροφή δὲ οὐκ εὖπορος· ἐν ἀθυμίῃ δὲ ὁ στρατὸς, καὶ δι' ὀργῆς εἶχον τὸν βασιλέα· ἐλείπετο δὲ χρηστῆς ἐλπίδος οὐδέν· μία δὲ ὥς ἐν τοῖς παροῦσιν ἐδόκει μόνη, τῆς πονηρᾶς ἀπαλλαγῆναι βασιλείας καὶ στρατηγίας.

ΙΓ. Τὰ μὲν δὴ μέχρι τούτου τοιαῦτα· τὰ δὲ ἐντεῦθεν οὐχ εἰς λέγεται λόγος, ἄλλος δὲ ἄλλῳ συμφέρεται καὶ συντίθεται, τῶν τε παρόντων ὁμοίως τῇ μάχῃ· καὶ τῶν ἀπόντων. Οἱ μὲν γὰρ ὑπὸ Περσῶν αὐτὸν κατηκοντίσθαι φασὶν ἀτάκτοις ἐκδρομαῖς χρώμενον, καὶ ἄττοντα τῇδε κάκεῖσε σὺν ἐμπληξία· καὶ ὁμοίόν τι περὶ αὐτὸν συμβῆναι τῷ Κύρου τοῦ Παρυσάτιδος, ὅς, τοῖς μυρίοις συνανελθὼν ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀρταξέρξην, καὶ νεανικῶς μαχόμενος, θράσει τὴν νίκην διέφθειρεν· οἱ δὲ τοιοῦτόν τινα ἐπ' αὐτῷ διηγοῦνται λόγον· Ἐπὶ τινα λόφον τῶν ὑψηλῶν ἀνελθὼν, ὥς ἐκ περιωπῆς τὸν στρατὸν ὄψει λαβεῖν, καὶ ὅσος ὑπελείφθη τῷ πολέμῳ μαθεῖν, ἐπειδὴ οἱ φανῆναι πολὺ τὸ πλῆθος, καὶ τῆς ἐλπίδος ἀφθονώτερον· Ὡς δεινὸν, εἰπεῖν, εἰ πάντας τῇ Ῥωμαίων γῇ τούτους ἐπανάξομεν· ὥς ἂν τις βασκαίνων αὐτοῖς τῆς σωτηρίας. Ἐφ' ᾧ τινα τῶν στρατιωτῶν χαλεπήναντα, καὶ οὐ κατασχόντα

12. După ce a spus acestea, și a convins spunându-le⁷⁹⁹, căci superficialitatea [este] încrezătoare, și mai ales atunci când Dumnezeu împinge în aceeași direcție⁸⁰⁰, toate au [început] să devină înfricoșătoare în același timp. Focul cuprindea corăbiile, și nu mai era grâu, și râsul urma să li se alăture. Căci sacrificarea [era] mai degrabă o sinucidere⁸⁰¹. Nădejile s-au mistuit și ele, iar călăuza a plecat împreună cu promisiunile⁸⁰². De jur împrejur [erau doar] dușmani, și războiul⁸⁰³ care se tot întindea. Înaintarea nu [era] facilă, iar hrana nu [era] ușor de procurat⁸⁰⁴. În schimb, armata [era] descurajată, și mânia [sa] era [îndreptată] spre împărat. Și nu-i mai rămânea nicio nădejde de mai bine. Căci, după cum părea, în împrejurările de față [mai rămăsese] doar o singură [nădejde], cea a eliberării de o conducere vicleană a împărăției și a armatei.

13. Acestea [sunt] faptele de până în acel [moment]. Însă, în ceea ce privește [faptele] care au urmat, nu este cunoscută o singură părere⁸⁰⁵, ci fiecare consimte și compune o altă [versiune], la fel ca [în situația] celor care participă la luptă; și a celor care se țin departe [de ea]⁸⁰⁶. Desigur, unii spun că a fost ucis cu sulița de către perși în timp ce se angaja în incursiuni negândite și se avânta de ici colo cu stupiditate; și că ceva asemănător i s-a întâmplat și lui Cyrus⁸⁰⁷, fiul lui Parysatis⁸⁰⁸, care, întorcându-se cu cei Zece Mii⁸⁰⁹ împotriva fratelui Artaxerxes și luptând cu vitejie, a pierdut victoria din cauza îndrăzelii. Alții, însă, povestesc o altă versiune cu privire la aceasta: urcând pe creasta unei coline, pentru a-și putea cuprinde armata de jur împrejur cu privirea și pentru a afla ce [armată] i-a mai rămas în urma războiului, pentru că i s-a arătat o mulțime considerabilă [de soldați], mai numeroasă chiar și față de [propria-i] așteptare, a exclamat: „Ce nenorocire [ar fi] dacă îi vom conduce iar pe toți aceștia spre teritoriul romanilor!” – de parcă [ar fi fost] cineva care să le invidieze salvarea. Unul dintre soldați s-ar fi arătat nemulțumit

τὴν ὀργὴν, ὥσαι κατὰ τῶν σπλάγχνων, ἀλογήσαντα τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας. Ὡς δὲ ἄλλοι, τῶν γελοιαστῶν βαρβάρων τινὰ τοῦτο τολμῆσαι (οἱ τοῖς στρατιώταις ἔπονται, λύπης τε ψυχαγωγία καὶ πότοις ἡδυσμα). Εἰσὶ δὲ οἱ καὶ Σαρακηνῶν τινι τὸ κλέος τοῦτο διδόασι. Πλὴν δέχεται πληγὴν καιρίαν ὄντως, καὶ παντὶ τῷ κόσμῳ σωτήριον, καὶ μιᾷ τομῇ σφαγέως, πολλῶν σπλάγχνων ἀπαιτεῖται δίκην κακῶς πιστευθέντων. Ὁ καὶ θαυμάζω, πῶς, πάντα γινώσκειν ὁ μάταιος ἐντεῦθεν οἰόμενος, ἐν τοῦτο τὴν κατὰ τῶν ἑαυτοῦ σπλάγχνων πληγὴν ἠγνόησεν.

ΙΔ. Ἄξιον δὲ μηδὲ τοῦτο παραδραμεῖν τοῦ ἀνδρὸς, μεγίστην τῆς ἐκείνου κακοδαιμονίας ἐπὶ πολλοῖς ἔχον ἀπόδειξιν. Ἐκεῖτο μὲν ἐπὶ τῇ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ, καὶ πονηρῶς εἶχε τοῦ τραύματος· πολλοὺς δὲ εἰδὼς τῶν πρὸ αὐτοῦ δόξης ἡξιωμένων, ὥς ἂν ὑπὲρ ἄνθρωπον νομισθεῖεν, τέχναις τισὶν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντας, καὶ διὰ τοῦτο θεοὺς νομισθέντας ἔρωτι τῆς αὐτῆς δόξης ἐαλωκῶς, καὶ ἅμα τῷ τρόπῳ τῆς τελευτῆς διὰ τὸ τῆς ἀβουλίας ἄδοξον αἰσχυρόμενος, τί μηχανᾶται, καὶ τί ποιεῖ; οὐδὲ γὰρ τῷ βίῳ συναναλίσκεται πονηρία· ῥίψαι κατὰ τοῦ ποταμοῦ πειρᾶται τὸ σῶμα, καὶ πρὸς τοῦτο ἐχρήτό τισι τῶν πιστῶν ἑαυτοῦ συνεργοῖς καὶ μύσταις τῶν ἀπορρήτων. Καὶ εἰ μὴ τῶν βασιλικῶν εὐνούχων τις, τὸ πρᾶγμα αἰσθόμενος, καὶ τοῖς ἄλλοις καταμηνύσας, μίσει τοῦ κακουργήματος τὴν ὁρμὴν διεκώλυσε, κἂν ἐφάνη τις ἄλλος τοῖς ἀνοήτοις θεὸς νέος ἐξ ἀτυχήματος. Ἀλλ' ἐκεῖνος οὕτω μὲν βασιλεύσας, οὕτω δὲ στρατηγήσας, οὕτω καὶ καταλύει τὸν βίον.

de această [părere] și, neputându-și stăpâni mânia, l-ar fi lovit în măruntaie, fără a mai ține cont de propria salvare. După alții, unul dintre bufonii barbarilor ar fi îndrăznit o astfel de faptă (ei merg alături de soldați, [drept] amuzament [la vreme de] suferință și condiment la ospete). Sunt însă și unii care atribuie această glorie unuia dintre sara-ceni⁸¹⁰. Oricum ar fi fost, primește o rană cu adevărat fatală și salutară pentru o lume întreagă și, printr-o singură lovitură a celui care[-l] sacrifică, este chemat la judecată pentru multe măruntaie în care rău s-a încrezut. Și de lucrul acesta mă minunez: cum de omul vanitos, care considera că în acest mod le poate cunoaște pe toate, a ignorat acest singur lucru, rana [pe care urma să o primească] în propriile măruntaie⁸¹¹?

14. Pe de altă parte, nu trebuie omisă nicio [faptă] a acestui bărbat, pentru că ea poate demonstra, pe lângă multe [altele], gradul foarte înalt al demenței aceluia. Zăcea pe malul râului, și se simțea rău din cauza rănii; știind însă că mulți dintre cei care, de dinainte de el, au căutat să fie slăviți, astfel încât să poată fi considerați mai presus de om, s-au făcut nevăzuți dintre oameni⁸¹² prin tot felul de șiretlicuri, și din această cauză au fost considerați zei, cuprins de dorința de [a obține] o slavă asemănătoare și, în același timp, rușinându-se pentru lipsa de slavă a unei imprudențe aducătoare de moarte, ce născocoște, și ce face? Căci viclenia nu se stinge odată cu viața. Încearcă să-și arunce trupul în râu, și pentru aceasta are nevoie de câțiva dintre colaboratorii săi credincioși și inițiați⁸¹³ în [acțiunile sale] secrete. Și, dacă unul dintre eunucii⁸¹⁴ palatului regal, care a înțeles situația și a semnalat-o altora, nu l-ar fi împiedicat din aversiunea [pe care o avea] față de o faptă rea, ar fi putut apărea pentru cei lipsiți de minte un alt zeu nou, dintr-o greșală. Iată, așadar, că așa cum a domnit, așa cum și-a condus armata, așa⁸¹⁵ își sfârșește și viața.

ΙΕ. Διαδεξάμενος δὲ τὴν βασιλείαν εὐθὺς μετ' ἐκεῖνον, ὁ μετ' ἐκεῖνον ἀναρρήθεις ἐν αὐτῷ τῷ στρατοπέδῳ, καὶ τῇ τῶν κινδύνων ἀκμῇ ἀναγκαίως ἐπιζητούση τὸν ἡγησόμενον, ἀνὴρ ἐπιφανὴς τὰ τε ἄλλα καὶ τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὸ εἶδος, ἀληθῶς τυραννίδος ἄξιος, τὸ μὲν εἰς χεῖρας ἰέναι Πέρσαις, ἢ προῖέναι οὐδαμῶς οἷός τε ἦν, καίτοι γε ἀνδρείας καὶ προθυμίας οὐδὲν ἐλλείπων, τοῦ στρατοῦ παρεικότος τὰς χεῖρας καὶ τὰς ἐλπίδας, ἐζήτει δὲ τὴν ἀνάλευξιν· καὶ ὅπως ἂν ἀσφαλῶς τύχοι ταύτης ἐσκόπει, ὥσπερ οὐ βασιλείας, ἀλλ' ἥττης γεγονῶς κληρονόμος. Εἰ μὲν οὖν μὴ Πέρσαι τῇ νίκῃ μετριάζοντες (καὶ γὰρ νόμος οὗτος αὐτοῖς εἰδέναι μετρεῖν εὐπραγίαν), ἢ τι δείσαντες ἄλλο τῶν λεγομένων, εἰς συμβάσεις ἐτράποντο, καὶ ταύτας ἀδοκίμους οὕτω καὶ φιλανθρώπους, οὐδὲν ἐκώλυε μηδὲ πυρφόρον, ὃ δὴ φασιν, ὑπολειφθῆναι τῷ στρατῷ· τοσοῦτον εἶχον αὐτοὺς οἱ Πέρσαι διὰ χειρὸς, ἐν γῇ τε ἰδίᾳ μαχόμενοι, καὶ προσεπηρμένοι τοῖς γεγονόσιν· ἱκανὸν γὰρ τό τι προσλαβεῖν εὐημερίας, καὶ πρὸς τὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος· νῦν δὲ ὁ μὲν, ὅπερ εἶπον, ἐνὸς ἦν τοῦ διασώσασθαι τὸν στρατὸν, καὶ τὰ νεῦρα Ῥωμαίοις ὑπολιπεῖν· νεῦρα γὰρ ἦσαν, καὶ εἰ κακῶς ἔπραξαν ἀβουλία μᾶλλον τοῦ στρατηγήσαντος ἢ σφῶν αὐτῶν ἀνανδρία. Οἱ δὲ ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ταύταις συνέβησαν, ταῖς οὕτως αἰσχροῖς τε καὶ ἀναξίαις τῆς Ῥωμαίων χειρὸς, ἵν' εἴπω τὸ συντομώτατον· ὧν εἴ τις, ἐκεῖνον ἀφείς τῆς αἰτίας, τοῦτον καταμέμφοιτο, λίαν ἐστὶν ἀγνώμων

15. Iar cel care a primit⁸¹⁶ conducerea împărăției imediat după [moartea] aceluia, fiind proclamat succesor al aceluia chiar pe câmpul de luptă și în culmea primejdiilor care reclama neapărat un conducător, un bărbat strălucit și în alte privințe, dar mai ales prin evlavie, și înfățișare, și cu adevărat vrednic de exersarea puterii tiranice⁸¹⁷, nu era deloc în stare să pornească cu trupele împotriva perșilor, sau măcar să înainteze, deși nu-i lipseau bărbăția și sânguința, chiar și atunci când armata își pierduse forțele și nădejile; încerca totuși să găsească⁸¹⁸ [o modalitate de] retragere a armatei și se gândea cum să o realizeze în condiții de siguranță, de vreme ce devenise moștenitor nu al unei împărății, ci al unei înfrângerii. Așadar, dacă perșii nu se comportau moderat în victoria [obținută] (căci [au] acea lege care le impune să-și stabilească o limită a succesului), sau nu s-ar fi temut de ceva din cele spuse, și nu s-ar fi întors spre înțelegeri atât de neașteptate și pline de omenie, nu ar mai fi existat nici un impediment ca din [toată] armata să nu mai fie lăsat să supraviețuiască nici măcar cel care purta focul⁸¹⁹, după cum [obișnuiesc ei să] zică⁸²⁰: atât de mult îi aveau în mână perșii, care luptau pe teritoriul lor și care se simțeau și mai încurajați de cele întâmplare⁸²¹. Căci obținerea unui succes oarecare este suficientă pentru nădejdea în viitor. Acum însă, după cum am spus, singurul [lui gând] ținea de salvarea armatei, și de menajarea forțelor romanilor: căci [încă] mai aveau forțe, chiar dacă le folosiseră într-un mod nepotrivit, mai degrabă din cauza imprudenței celui care conducea armata decât din cauza lipsei de bărbăție [a armatei]. Astfel au căzut de acord cu aceste condiții, atât de rușinoase și nedemne⁸²² de puterea romanilor, ca să mă exprim cât mai concis. Iar dacă cineva [care se raportează la] aceste [condiții], absolvindu-l de vreo vină pe [comandantul] acela, i-ar reproșa [ceva] acestuia [de acum], pentru mine unul ar fi cel mai necugetat apreciator al celor întâmplare.